

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS

Hegyi István irodalmi kapcsolathálózatához

A hetvenéves Lengyel Andrásnak

Hegyi István (1896–1951) Szegváron született, de élete nagy részét Szegeden élte. Alakja és irodalmi működése szinte teljességgel elfelejtődött, egy-egy lábjegyzet volt csupán itt-ott, egészen 1988-ig, amikor Lengyel András újra felfedezte őt az irodalomtörténet és a szegedi irodalom számára.¹

Írói indulásakor Tömörkény István és Móra Ferenc egyengették útját, később József Attila baráti társaságához (is) tartozott. Irodalmi kapcsolathálózatában voltak még írók, újságírók (Sz. Szigethy Vilmos, Terescsényi Gyula), képzőművészek (Dinnyés Ferenc, Tápai Antal), tudósok (pl. Cs. Sebestyén Károly). Az irodalmi kapcsolathálózat megrajzolásának főbb dokumentumtípusai a levél és a dedikáció, általuk a network az ember irodalmi beágyazottságát mutatja meg. Az illető által írt dedikációk azt, hogy számára kik voltak annyira fontosak, hogy könyvet adjon nekik, a neki szóló ajánlások pedig azt, hogy ő kiknek volt annyira lényeges kapcsolat, hogy könyvet adjanak neki. Az irodalmi kapcsolathálózat feltérképezése tehát vég-ső soron az „embert barátjáról” mondás tudományos transzformációja.

Most – Hegyi néhány újabban előkerült dedikációját körüljárva – ez a kapcsolatháló tovább bővül.

1. Mesterek

(Tömörkény István felesége, Móricz Zsigmond, Juhász Gyula)

Hegyi István első kötete, az 1923-ban megjelent *Vándor falu* egyik – birokomban lévő – példányában, a kék borítólap verzóján fekete tintaírással ez áll:

A nagy író özvegyének, Tömörkény Istvánné nagysá- / gos asszonynak hódolattal: / Hegyi István. / Szeged, 1923 VI. 3.

Ehhez nem is kell túl sok magyarázat. Az ajánlás címzettje Kiss Emma – anyakönyvi nevé: Kiss Emília Kornélia (1871–1945), Tömörkény István felesége. Pontosabban 1917 óta –

¹ Lengyel András: *Egy elfelejtett szegedi író: Hegyi István*. In: *Múzeumi kutatások Csongrád megyében 1986*. Szerk. Annus József, Juhász Antal. Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szeged, 1988. 224–229. – Később, ugyancsak Lengyel András ösztönzésére több Hegyivel foglalkozó közlemény is született: R. Nagy András: *Adalékok Hegyi István életrajzához*. In: *Irodalom és művészettörténeti tanulmányok 1*. Szerk. Lengyel András. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1997. 188–191. és R. Nagy András: *Hegyi István műveinek bibliográfiája és életpályájának vázlatos áttekintése*. In: *Irodalom és művészettörténeti tanulmányok 2*. Szerk. Lengyel András. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1999. 191–198., illetve Apró Ferenc: *Hegyi István négy dedikációja*. In: *Irodalom és művészettörténeti tanulmányok 1*, 185–187.

mint a dedikáció is mondja: özvegye. Halálakor írta róla Sz. Szigethy Vilmos: „A kivételes női egyéniségek közé tartozott, akik nem erőszakolják ki a maguk önimádatának szolgálatában a titulusokat, de az egész élete, világfelfogása, magasabb eszményekért való lelkesedése avatja Nagyasszonnyá.”²

Hegyi irodalmi felfedezője Móra és Tömörkény volt. Ennek történetét Móra írta meg. Első novelláját Rozmaring név alatt jelentették meg a Szegedi Naplóban. És ahogy Móra írja: „Másnap azt kérdezi tőlem Tömörkény, ki az a Rozmaring? Nagy dolog volt, ha az ő szemét megfogja valami. Nem igen olvasott szépirodalmat és kegyetlen kritikus volt.”³

A fiatal novellista – Juhász Gyula szavaival – Tömörkény „nyomaiban halad”, de „nem Tömörkény-epigon”.⁴ Ezt Hegyi sem tagadta, sőt mesterét első kötetében nyíltan fel is vállalta: az első oldalon Hegyi kézírásának hasonmásával ez a nyomtatott ajánlás áll:

Legkedvesebb mesteremnek Tömörkény / Istvánnak a sirjára koszorúnak te- / szem ezt a kis könyvet. / Hegyi István.

*

A *Vándor falu* egy másik példányába írott dedikációjában Hegyi megnevezi a „másik mesterét” is: Móricz Zsigmondot. A neki szóló – és a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött kötetbe,⁵ szintén a borítólappal verzójára, sötéttkék tintával írt – ajánlás így szól:

A szegedi homokról. Tömörkény mester földjéről, / elárvult parasztjairól, akik szennyes verítéket iz- / zadnak. Ahol az asszony, még a tizedik gyerek u- / tán se marad meddőn. – De ha valaki kér- / dezné, miért ez a nagy élni akarás? Talán / senki sem tudna megfelelni rá. Leginkább / ezeket a tépődő gondolatokat, próbáltam meg- / örökíteni ebben a kis vázlatos könyvemben, / amit elküldök emlékül másik mesterem- / nek Móricz Zsigmondnak. / Szegeden, 1923. augusztus hó 15én. / Hegyi István.

Az most gyakorlatilag szinte mellékes, hogy ez a kötet fölvágtatlan maradt, azaz Móricz ezt a példányt bizonyosan nem olvasta. De a két író kapcsolattörténete nem is maradt ennyiben. Bár jelenleg csupán ezt az egyetlen dedikációt ismerjük, ami egy végül nem olvasott példányban maradt fenn, Móricz később „mesterhez méltón” viselkedett: fölkarolta és támogatta Hegyi irodalmi törekvéseit. Mert amikor a szegedi író 1932-ben, az írói elhallgatása előtt még egyszer igazán fölillant, „a Móricz Zsigmond szerkesztette *Nyugat* több elbeszélését elfogadta közlésre, s bár *Nyugat*-beli szerepléséből végül – Móricznak a lapból való kiválása miatt – semmi nem lett, Móricz ítéletén fölbuzdulva harmadik novelláskönyvét is kiadta, *Fecskék a porban* címmel (1932).”⁶ Hegyinek az 1932. október 14-én a Dugonics Társaság elnökének írt leveléből – melyben anyagi támogatást kér a kötet kiadásához – azt is tudjuk, hogy ez a három novella a *Magda*, *A gyémántköves óra* és a *Mi történt a révnél?* volt.⁷

² Sz. Szigethy: (-b.) [Sz. Szigethy Vilmos]: *Tömörkényné*. Dm, 1945. febr. 6. 5. – Bővebben lásd: BBT: *Móra Ferenc levele és dedikációja Tömörkény özvegyének*. In: *Uő: Az irodalom személyessége*. Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2016. 157–163.

³ Móra Ferenc: *Szegénység. Hegyi István novellás kötete*. Délmagyarország, 1925. dec. 6. 2–3.

⁴ JGYÖM 7:233. – idézi Lengyel.

⁵ PIM B 65.978

⁶ Lengyel András: I. m.

⁷ Dugonics Társaság iratok 1923–1932. CSML. Másolatáért Lengyel Andrásnak tartozom köszönettel.

Ugyanebben a levélben írja tervezett könyvéről, hogy azt „Móricz Zsigmondnak a »Barbárok« című novellás könyve formátumában” képzelel el. Etalonnak, követendő példának tartotta Móricz könyvét, amelyről feltételezte, hogy a Dugonics Társaság elnöke is ismeri. Ez két ok miatt volt lehetséges: egyrészt mert ekkor a Társaság elnöke Szalay József volt, az ismert könyv- és kéziratgyűjtő, másrészt pedig mert a *Barbárok*, bár hónapokkal korábban, február 6-án jelent meg, igazi eseménye volt a magyar irodalmi életnek: Rothermere-díjat kapott.

Ez azonban csak terv maradt. Formátuma valóban szinte teljesen azonos Móricz könyvével: a *Barbárok* 21 × 15 cm, Hegyié pedig 22 × 15 cm, de Hegyi kötete sokkal puritánabb kivitelezésű, mint az Athenaeum gondozta *Barbárok*. Az Székely Aladár Móricz-portréjával a címlapján jelent meg, Hegyi könyve pedig – az előjegyzési ív tanúsága szerint – Pólya Tibor rajzával jött volna ki; de ez meghiúsult. A könyv valószínűleg nem kapott annyi támogatást, mint Hegyi remélte, és előfizetőket sem sikerült annyit gyűjtenie, mint az eredeti elképzeléshez kellett volna. Mindenesetre az előfizetési íven szereplő mondatok összekapcsolják Móriczot és Hegyit: „Hegyi István a magyar parasztlélek kitűnő művésze. Az új magyar irodalomban alig van valaki, aki igazabban írja meg a magyar paraszt sorsát, mély emberi igazságait.”⁸

Több mint valószínű, hogy Hegyi a két későbbi könyvéből is küldött Móriczknak – ezen példányok azonban jelenleg nem ismertek, megsemmisültek vagy lappanganak valahol.

*

Hegyi István harmadik mesterével kapcsolatban több dokumentum maradt fenn – de vélhetően nem minden. De az a kevés is, ami megvan, becses bizonyítékai annak, hogy Hegyi és Juhász Gyula között – a köztük lévő 13 év korkülönbség ellenére – meghitt, „testvéri” barátság volt.

Egy városban éltek, ezért kapcsolatuk legnagyobb részben nem dokumentált: bármikor találkozhattak és beszélgethettek, és ez – tudjuk – így is volt. Hegyi tagja volt a Tömörkény Asztaltársaságnak,⁹ amelynek Juhász Gyula mindvégig támogatója volt (sőt legelső szakaszában, 1922-ben, Mórával közösen, díszelnöke is), és a társaság több-kevesebb rendszerességgel megtartott összejövetelein és rendezvényein találkoztak.

Az időben első dokumentum Hegyi első könyvének dedikációja. A *Vándor faluba* ez került:¹⁰

Emléklül Juhász Gyulának; a szegedi fiatalok / közül / Hegyi István. / 923. VI. 1.

Látszólagos egyszerűsége ellenére is roppant érdekes ajánlás ez. Hegyi itt egy sajátos öndefiníciót fogalmaz meg: ő egy „a szegedi fiatalok közül”. Azaz már egy alkotói közösség tagjának tekintette magát. Ez a társaság pedig részben a Tömörkény Társaság volt, részben pedig (jelentős átfedéssel) a Koroknay-nyomda, illetve az azt vezető Kraszna József köré gyűlő fiatal írók és költők csoportja. Reprezentatív közös költői fellépésük volt az 1922 novemberének elején megjelent *Lírai Antológia*, amely először közölte kötetben József Attila verseit,

⁸ Bíró-Balogh Tamás: *A Fecskék a porban előjegyzési íve és két dedikációja*. In: *Az irodalom személyesége*, 171–177.

⁹ Lengyel András: *A Tömörkény Társaság*. Délmagyarország, 1991. ápr. 13. 7.

¹⁰ PIM B 16.062. K.: *Juhász Gyula könyvtára. Kísérlet a rekonstrukcióra*. Összeállította: Lengyel András. Budapest, 2015. 55.

és mellette még másik tizenkét szegedi fiatal: Berczeli Anzelm Károlyt, Borús Bélát, Hajdú Lászlót, Hont Ferencet, Kormányos Istvánt, Kraszna Józsefet, Némedy Gyulát, Rózsa Imrét, Széll Istvánt, Szépkuti Miklóst, Telcs Máté Lászlót és Ungvári Elemért. Mellettük olyan prózaírókat lehet még említeni ebből a körből, mint pl. Jávorka Ferenc, Longi István vagy Terescsényi György. Hegyi István a szintén Koroknay-kiadású Színház és Társaság című lapban együtt publikált József Attilával, aki a *Nem én kiáltok* című kötetét 1924 karácsonyán meleg hangon dedikálta Hegyinek.

A másik, igencsak beszédes utalás nagyon rejtett, és bizonyosan Juhász Gyula sem vette észre. Ugyanis éppen Hegyi egy vallomások dedikációjából tudjuk, hogy a *Vándor falu* 1923. június 2-án este készült el a Koroknay-nyomdában, és így csak június 3-án látta meg a napvilágot.¹¹ Ugyanakkor ebből a vallomásból az is kiderül, hogy Hegyi a később adott ajánlásait is visszadatálta erre a napra; ezért is, hogy a *Vándor falu* legtöbb dedikációjának keltezése június 3. (Ami persze nem feltétlenül a valós keltezés.) A Juhász Gyulának adott példányt pedig még ennél is korábbra datálta vissza. Nyilvánvalóan nem tévedésből, hanem szándékkal: talán azt akarta vele érzékeltetni, meglehet, csak magának, hogy szándéka szerint Juhász kap elsőként példányt a *Vándor faluból*. Ez pedig Juhász kiemelt helyét mutatja. És bár nem tudjuk, hogy Hegyi valójában mikor írta ajánlását, a datálást figyelembe véve elsőként kell felvenni dedikációnak sorába.

A következő dedikáció a *Szegénységbe* került:¹²

Juhász Gyula testvéremnek a szívem. / 925. XI. 3. / Hegyi István

A dedikáció metaforikája önmagáért beszél: Juhász Gyulát testvérenek nevezi – mert nevezheti! –, a könyvét pedig saját szívével, azaz életével, lelkével azonosítja.

Tovább erősíti ezt a könyv formátuma. A *Szegénység* ugyanis három változatban jelent meg: az alapkiadás 500 számozott példányban, melyből 25 példányt a szerző aláírt. Van azonban egy jóval igényesebb, jelen esetben valóban exkluzív változata is: jobb papírból készült keményebb és teljesen más borítóval, elegáns előzéklappal, és a belveket is minőségi papírra nyomtatták. Ez a példány ugyan számozatlan, de aláírt kötet, ezen felül még dedikált is, sőt ez a példány név szerint Juhász Gyulának készült egyedi darab. A számozás helye és a szerzői aláírás alatt ugyanis ott áll a más példányokban nem található nyomtatott sor: „Ez a könyv JUHÁSZ GYULÁÉ”.

Ismerjük Hegyinek egy újévi jókívánságát, amit ugyancsak ekkoriban küldött Juhásznak: 1925 végén az 1926-os évre. A Hegyi puritán névjegykártyájára (melyen csak a neve áll) írt sorok így szólnak:¹³

Sok, sok szépségeket a költőnek, boldogságot és megelégedést az ember Juhász Gyulának az 1926. esztendőre.

Valamint a nyomtatott oldalon: „B. u. é. k.”

¹¹ Bíró-Balogh Tamás: *Hegyi István vallomásai, írói munkásságáról, dedikációról – egy dedikációban*. In: *Az irodalom személyessége*, 197–204.

¹² PIM B 16.059. Közli: *Juhász Gyula könyvtára*, 55.

¹³ Somogyi-könyvtár, Szeged, Kilényi-gyűjt. 3/23.

Az 1926-os év Hegyi számára mindenképp jól indult: Juhász Gyula kritikát írt a *Szegénység*ről a Hétfői Rendkívüli Újságba, amelyben bár még nem tartja hibátlan írónak Hegyit, elismeri, hogy „van már néhány novellája, amely határozottan értékes és egészében sikerült”. Ez ma is bármelyik második kötetes novellistának komoly elismerés lenne. Juhász ezen túl még ekképp jellemzi Hegyi írásművészetét: „erősfájú, komoly, kemény szegedi naturalista. Hegyi nem Tömörkény-epigon, bár az ő nyomaiban halad. A *Szegénység* szerzője már látja és érzi a mai idők, a mi napjaink népének, a robotosoknak, a kisemmizetteknek szociális és erkölcsi nyomorúságát. Részvétellel nézi őket és szemérmesen elbúvó lírával mondja el dolgukat. / Igen becsületes szándékú, igaz törekvésű fiatal író [...], figyelni kell reá és meg kell becsülni őt. Van valami oroszos a hangjában, a modorában, a színeiben, de hiszen minden naturalista és népies, ha szíve van, egy kicsit oroszoknak látszik. Hegyi István tud írni, egyéni hangon és magyarán, ami ma külön érdem. [...] Egyenetlen, forrongó, kereső, de igaz, erős, friss tehetség Hegyi István. Ebből a mustból bor lesz, ha a must is úgy akarja!”¹⁴

Juhász tehát több hagyományba is bekapcsolja Hegyit, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy nem epigon, élelátású és szociálisan érzékeny, aki még ráadásul tud írni is. Ha ez a bírálattal nem egy szegedi hírlapban, hanem a Nyugatban jelenik meg, akkor a szerzőt saját korában is jobban ismerték volna, és talán ma is számon tartanák.

És ugyancsak ebből az időszakból való még egy érdekes dedikáció. Azaz valójában nem is dedikáció, hanem ajándékozási bejegyzés: Hegyi nem saját könyvébe írt ajánló sorokat, hanem Rózsa Imre *Szökökút* című első verseskötetébe, amely 1926-ban jelent meg, szintén a Koroknay-nyomdában. Az ajánlás így szól:¹⁵

Juhász Gyulának, aki már egyszer elhúzta / a nótáját ennek az úrnak, szives figyelmébe / ajánlom másodszer is. / A szerző megbízásából dedikálta. / Hegyi István.

Rózsa Imre (1901–1983), a szerző, akinek megbízásából a könyvet Hegyi „dedikálta” Juhásznak, Hegyihez hasonlóan szintén magántisztviselő volt (később pedig könyvkereskedő lett, 1947-től az ÁKV dolgozója). Ő is szerepelt a *Lírai Antológiában*, de több társával szemben „nem a nagyvagyonú családok lázadó fia”, hanem „szegény szülők nehezen küszködő gyermeke, kistisztviselői állásban, szociáldemokrata párttag”.¹⁶ Az antológiában lírikusként indult, de első kötete mégis egy dráma volt (*Az alkimista*). Később ezt követte a Juhásznak Hegyivel küldetett *Szökökút* című verseskötet, majd hosszú, több mint harmincéves költői hallgatás után csak az ötvenes évek második felében jelentek meg újra munkái. Előbb 1957-től párlapos leporellók és gyerekkönyvek (*Húsvéti történet, Szüreti mulatság, Mit hoz a nyuszi?* és *Szárnyas kisbarátaink*), illetve gyerekkönyv-fordítások (Bechler–Walentynowicz: *Miskamacska kalandjai*, Brzechwa: *Állatkert*, Konopnicka: *Pimpuska az iskolában* és Porazinska: *Marika és a varjú*), majd csak 1965-ben jött újabb verseskötete *Mégis tavasz* címmel. (Nem keverendő össze Rózsa Imre [1901–1952] hódmezővásárhelyi dalköltővel.) Az pedig, hogy Juhász „már egyszer elhúzta a nótáját” Rózsának, arra utal, hogy Juhász írt Rózsa első

¹⁴ Juhász Gyula: *Szegénység. Hegyi István novelláskönyve. Koroknay-kiadás, Szeged. HRU, 1926. jan. 4. 5. Újraközlve: Juhász Gyula összes művei 7. Prózaírói írások 1923–1926. Sajtó alá rend.: Iliá Mihály. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969. 233–234.*

¹⁵ PIM B 16.049. Közli: *Juhász Gyula könyvtára*, 59–60.

¹⁶ Szabolcsi Miklós: *Fiatal életek indulója. József Attila pályakezdése. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963. 396.*

kötetéről, és bírálatában az idősebb kolléga tapasztalatait is megfogalmazta: „Persze, a nagyon ifjú költő még nem látja a maga módján az életet csak föllengző álmain és tétova vágya-in, no meg olvasmányain keresztül. Hiába, előbb élni kell, hogy költeni tudjon az ember és tanulni sokat és jól, hogy tudjon. A nagyon ízléses és ma szokatlanul finom kiállítású szegedi könyv kedves és szép emléke lesz Rózsa Imrének, ha fölnő és megnő egyszer.”¹⁷ Nem tudni azonban, hogy Rózsa azért kérte-e fel Hegyit közvetítő szerepre, mert tartott Juhásztól, és nem „merte” maga ajánlani a könyvet, vagy más oka volt rá, például arra számított, hogy így a Juhász és Hegyi közötti jó kapcsolat „átragad” rá is, mindenestre tény: Juhász nem olvasta el a könyvet, amely felvágatlanul van ma is a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

A Hegyi és Juhász közti kapcsolattörténet következő (ismert) dokumentuma már jóval későbbi, és egyben az utolsó is. Egy 1929 végén írt levél az, amelyet Kraszna József, Tóbiás György és Hegyi István együtt küldtek Juhász Gyulának. A Prometheus nyomda levelezőlapjára írt sorok így szólnak:¹⁸

Szeged, 1929 dec 18
este 10 óra 25 perc

Drága Gyulánk!

Szeretettel köszöntjük a Prometheus-nyomdából, ahol Kiss Julcsa piros borát isszuk és rá-gondolunk... Tóbiás Gyurka, a piktör most vette elő a képét, mit róla festett régen s erről jutott az eszünkbe. Mire mindjárt vivát is kiáltottunk az egészségére... És fenéig üritettük a poharat – a gyöngyöző veresbort; hárman:

Kraszna József Tóbiás Gyurka Hegyi István

A lap címzési oldalán pedig Hegyi ráírt még külön egy sort:

Csókkollak drága Gyula!

Hegyi István

Ehhez a laphoz sem kell sok magyarázat: a huszonnyolc éves nyomdavezető-költő, Kraszna József (1901–1945), a huszónhét éves festő, Tóbiás György (1902–1966) és a maga harminchárom évével rangidős Hegyi borozgattak egy kicsit a nyomdában, aztán levelet írtak Juhász Gyulának.

Juhász azonban ekkor már – mint a címzés is mutatja – beteg volt, és igen zárkózott életet élt, nemigen mutatkozott a nyilvánosság előtt, versekkel is ritkán jelentkezett. Hegyi vélhetően adott neki a *Fecskék a porban* című kötetéből is, de ennek dedikációját – ha volt egyáltalán – nem ismerjük.

De a Juhással való kapcsolat még így is sokkal jobban dokumentált, mint a Hegyi és negyedik mestere-segítője, Móra közti: abból ugyanis jelenleg nem lehet felmutatni egyetlen személyes dokumentumot sem, csak Móra fentebb már idézett írását a *Szegénység* megjelenése alkalmából.

¹⁷ (j.) [Juhász Gyula]: *Rózsa Imre: Az alkímista*. Szeged, 1922. júl. 9. 6. (Regisztrálta: JGYÖM 6: 693.)

¹⁸ Somogyi-könyvtár, Kilenyi-gyűjt. 4/26. Címzése: „Ngs. / Juhász Gyula urnak / Szeged / Ideg-klinika.”

2. Hivatalnoktársak

(*Helmberger István, Fodor József*)

Hegyi István mellett, hogy író volt, civilként hivatalnokként dolgozott: 1916-tól 1944-ig mint rendőrségi fogalmazó kereste kenyerét.

Ha csak hivatalnok lett volna, nem ismernénk életrajzát. Az íróknak van életrajzuk – a hivatalnokoknak nincs. Hegyi István nevét is azért tudjuk, mert volt irodalmi működése – és nem azért, mert több évtizedig rendőrségi fogalmazóként foglalkoztatták.

És mint hivatalnoknak, voltak munkatársai. Akikkel minden nap találkozott, akikkel (munka)kapcsolatban állt. Köztük is voltak barátai, nemcsak az írók között, sőt könnyen meglehet s valószínű, hogy ebből a közegekből kerültek ki az igazán fontos emberi kapcsolatai.

Egyetlen alkotó, író-költő kapcsolathálózata sem csupán irodalmi, azaz „ismert” személyekből áll, hanem „ismeretlen” civilekből is. Pl. az író orvosából, szomszédjából, fodrászából, esetleg kedvenc zöldségeséből. És ha van, akkor a civil munkatársaiból. Hegyi István esetében a hivatalnoktársakból.

A hivatalnokok életrajza, mivel a társadalom számára „láthatatlanul” működnek, nehezen megírható. Emlékük fennmaradása is csak annak a „szerencsének” tudható be, hogy kollégáik között volt egy író, akinek most felbukkant egy-egy hozzájuk író dedikációja: az egyik egy hagyományos, a másik egy online piactéren, de mindkettő birtokomban.

A Vándor faluba írta be Hegyi:

Helmberger István barátomnak, meleg kézzorítással / Hegyi István. / Szegeden, 1923 VI. 3.

Helmberger Istvánról valóban kevés biztosat tudunk. Első adatunk – mint kiderül, nem véletlenül – 1921-ből való: a belügyminiszter „Helmberger István zentai városi pénztári tisztet [...] államrendőrségi számellenőrré” nevezte ki,¹⁹ három évvel később az „ideiglenes minőségű m. kir. államrendőrségi számellenőrt ebben az állásában véglegesítette”,²⁰ majd újabb két év múlva mások mellett számellenőrből „számvizsgálóvá [...] kinevezte”.²¹ 1929-ben pedig még mindig ebben a minőségben dolgozott.²² Ez az utolsó adatunk róla.

Ennyi, amit bizonyosan tudunk a dedikáció címzettjéről. Kinevezéseinek dátumából következtethetően pár évvel fiatalabb lehetett Hegyinél, ugyanakkor közvetlen munkatársa a szegedi rendőrségen. Zentáról került Szegedre, korábban ott élhetett, ott végezhetette iskoláit. Az 1929-es adatot közlő *Rendőrségi Zsebkönyv* még egy szegedi számvizsgálót is említ: Helmberger Lajost. Talán nem véletlen a névegyezés, annál inkább, mert ő is zentai volt. Helmberger Lajos (Zenta, 1895–1965), Zentán, Szegeden, Makón, Zalaegerszegen dolgozott, élete végén Egerben élt (felesége is ott halt meg). Feltehetően István testvére volt: ő majdnem egyidős volt Hegyivel. Több szegedi újságcikk is megemlíti a húszas-harmincas évek fordulóján, hogy a „zentai menekültek” néven emlegetett csoport tagjai egy bizonyos Helmberger György volt zentai polgármester vezetésével szervezkedni kezdtek Szegeden a nyug-

¹⁹ *Hivatalos rész.* Budapesti Közlöny, 1921. aug. 31. 1.

²⁰ *Véglegesítések.* Belügyi Közlöny, 1924. máj. 18. 551.

²¹ *Számvevőségi kinevezések.* Belügyi Közlöny, 1926. júl. 4. 506.

²² *Rendőrségi Zsebkönyv* 9. 1929.

díjjárulékok ügyében. Nagy valószínűséggel ő is rokon. Valószínűleg egy népesebb család érkezett 1921-ben az akkor már Szerbiához tartozó vajdasági városból Szegedre.

*

Még kevesebbet tudunk a másik dedikáció címzettjéről. A *Szegénységbe* írt neki szóló ajánlás ez:

Fodor József jó barátomnak, a könyvek szeretőjének / egy csapat kis paraszt könyvbe / 926 IV. 15. / Hegyi István

Ő is hivatalnok volt, városi írnok. 1923-ban került állásba: „Fodor József, Vezér Ernő, Pleskó Andor, Pávó János, Hlavanda Gizella és Nagy Erzsébet az írnoki állásokat nyerték el” – írja egy újságcikk.²³ Amit érdemes picit tovább idézni: „A két nő Megválasztása nagy meglepetést keltett, mert mindenki azt hitte, hogy a konzervatív hajlandóságú városatyák vannak többségben, akik erősen ágáltak a nők megválasztása ellen. De a jég megtört, a városi konvent végre lobogót hajtott a nők előtt.” Ez utóbbi – saját magán túl – Fodor szempontjából azért is érdekes, mert a *Magyarország tiszti cím- és névtárának* kötetéből kiderül, hogy az egyik ekkor megválasztott nővel, Nagy Erzsébettel, 1941-ig együtt dolgozott a városházán mint irodasegédtsízt.

Több adatunk nincs Fodor Józsefről. Annyit tudunk még róla, amennyit a dedikáció megszövegez: Hegyi István jóbarátja volt és szerette a könyveket.

3. Irodalmi kapcsolatok

(Valamely folyóirat, Kiss Lajos, Környei Elek)

Hegyi István olyan író volt, aki tudta, hogy az írói léthez nem elég csak írni. Kapcsolatokat kell teremteni, azokat megtartani, megjelent könyveinek útját egyengetni, a terjesztésben, a recepció megszervezésében részt kell venni. Ez kiváltképp a harmadik, *Fecskék a porban* című novellagyűjteményénél volt igaz, amelynek kiadója is ő maga volt.

A szerzői kiadásban megjelent *Fecskék a porban* egy recenziós példányát már ismerjük (a *Budapesti Hírlapnak* küldte meg bírálatkérő dedikációval Hegyi),²⁴ most a *Szegénység* egy hasonló darabja került elő. (A magántulajdonban lévő kötet ajánlása fotómásolatban birtokomban.) A kötet 81. számú példányába Hegyi ezt írta:

Nagyon szépen kérem szíves bírálatukat. / Hegyi István

Sajnos nem lehet meghatározni, a szerző melyik lapnak küldte el könyvét: szinte bármelyik lehetett. Ami bizonyos, hogy a *Szegénységről*, ha nem is sok, de pár recenzió született (a Délmagyarország, a Hétfői Rendkívüli Újság, a Világ, az Élet, az Irodalomtörténet és a Nemzeti Élet írt róla), de az első kettőnek Hegyi biztos nem küldött recenziós példányt: ott maguk a későbbi kritikusok kaphattak személyesen: Móra Ferenc és Juhász Gyula. Ugyanakkor pl. a *Vándor faluról* bírálatot közlő Napkelethez is jutott belőle: 1926. január 1-jei számukban a beküldött könyvek között felsorolják a *Szegénység*et – de nem közöltek róla recen-

²³ *Választottak a torony alatt*. Szeged, 1923. jún. 28. 3–4.

²⁴ Bíró-Balogh Tamás: *A Fecskék a porban előjegyzési íve és két dedikációja*.

ziót. Csak annyi tehát a bizonyos, hogy Hegyi küldött ebből a könyvből is bírálati példányt, azaz foglalkozott könyve utóéletével.

*

Egy másik dedikáció címzettje bár alapvetően nem az irodalommal foglalkozott, mégis az irodalmi kapcsolatok közé soroljuk, mert egyes munkái a néprajz és az irodalom határán mozognak.

A *Fecskék a porban* neki írt ajánlása így szól:²⁵

Kis Lajosnak meleg kézszorítással: / kérem, hogy olvassa szeretettel ezeket / a hazulról való történeteket talán / rájuk ösmer, hiszen a szomszéd szeg- / vári faluból valók. / Nyíregyháza, 933. február 26. / Hegyi Ist.

A dedikáció címzettje új személy Hegyi irodalmi kapcsolathálózatában, eddig nem fordult elő. Ami még talán ennél is meglepőbb, az a dedikáció keltezésének helye: nem a „megszokott” Szeged, hanem egy attól meglehetősen távoli város, Nyíregyháza.

Kiss Lajos – mert valójában így írta a nevét – ismert alakja a hazai művelődéstörténetnek. Hódmezővásárhelyen született 1881-ben, iskoláit is itt járta. Budapesten színiiskolát végzett, de figyelme inkább az etnográfia felé fordult. 1904-ben már néprajzi gyűjtésének eredményeit mutatta be közös kiállításon Tornyai Jánossal. Kiss a hódmezővásárhelyi múzeumhoz került, 1912-ig igazgatója is volt. (Közben több képzést elvégzett.) 1912-ben azonban finansziális okokból el kellett hagynia munkahelyét, s mivel a nyíregyházi Jósa András múzeumtól kapott kedvező ajánlatot, oda költözött. 1925–48 között ennek is igazgatója volt. Ezt követően Budapestre ment, ott halt meg 1965-ben.

Halálakor írta róla Bálint Sándor: „Nem tartozott semmiféle iskolához, irányzathoz. Tudjuk, hogy hangja, szemléletmódja utánozhatatlan és ismétелhetetlen.”²⁶ Kiss több könyvet is kiadott, ezek közül kettőt Hegyi olvashatott is: mind *A szegény ember élete* (1939), mind *A szegény asszony élete* (1943) a Hódmezővásárhely környéki szegények életét mutatja be – és szegről-végről ide tartozik Hegyi szülőfaluja, Szegvár is; mint ahogy ő maga mondja a dedikációban: „a szomszéd szegvári faluból való” „hazulról való történetek”-et Kiss talán fel is ismeri. Hegyi novellaírói habitusa nagyban rokon Kiss etnográfusi hozzáállásával. Bálint Sándor írja utóbbiról: „Ha valaki, akkor Kiss Lajos megértette a szegény ember és szegény asszony kozmoszát, ennek az életnek, munkának nagy tanulságait, de útvesztőit, méltatlan jutalmát is. [...] Szelíd kérlelhetetlenséggel mutatott rá, hogy vannak, akik a napos oldalon járnak, és vannak, akik állandóan küszködnek. Valami népmesei bölcsességgel azonban mindig meg tudja értetni velünk, hogy balgaság volna a könnyen őket irigyelnünk, a szegényeket pedig sajnálnunk vagy kerülnünk.”²⁷ Ez akár Hegyiről is szólhatna.

Hegyi, aki 1916 és 1944 közt az állami rendőrség hivatalnokja volt, élete nagy részét Szegeden élte le, de 1932-ben éppen Nyíregyházára helyezték, ahonnan majd csak 1934-ben tért vissza Szegedre.²⁸ Az ott eltöltött kb. másfél év alatt többször találkozhatott a néprajztudóssal – ezek egyike mindenesetre a dedikációval dokumentálva lett: 1933. február 26-án tehát

²⁵ A könyv megtalálható: Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum, 98.13.3.

²⁶ Bálint Sándor: *Kiss Lajos. 1881–1965*. Tiszatáj, 1965. júl. 550.

²⁷ I. m.

²⁸ R. Nagy András: *Hegyi István műveinek bibliográfiája és életpályájának vázlatos áttekintése*.

két, nem nyíregyházi ember találkozott a nyírségi megyeszékhelyen. Valószínűleg nem ismerték egymást korábban – más generációhoz tartoztak, és máshol éltek, valamint erre utal, hogy Hegyi két korábbi kötete nincs meg Kiss könyvtárában –, csak Nyíregyházán találkoztak. A nyírségi napisajtó nem adott hírt olyan eseményről, amelyen mindketten bizonyosan ott voltak. Talán tartották a kapcsolatot a nyíregyházi találkozás után is, miután Kiss visszatért Vásárhelyre, Hegyi pedig Szegedre, majd Szentesre, de erről nincs dokumentum.

*

Ugyancsak az irodalmi életbe való be-, illetve pontosabban visszakapcsolódásának dokumentuma a következő három, összetartozó dedikáció.

Egy 1948. szeptember 11-én keltezett önéletrajzában írja Hegyi: „1944. augusztus 1.-én történt nyugdíjazásomtól kezdve a mai napig Szentesen és Szegváron tartózkodtam édesapám tanyáján, ahol részben paraszti munkával foglalkoztam, részben pedig irodalmi munkásságot fejtettem ki.”²⁹ Ebből a szinte alig ismert életszakaszból való Hegyi jelenleg ismert három utolsó dedikációja, melyek mindegyikét ceruzával írta.³⁰

Vándor falu: *Ez az én könnyes könyvem.* / Szentes 1946. Pünkösöd. / Hegyi István

Szegénység (212. sz.): *Környei Eleknek kedves / barátsággal: / Hegyi István.* / Szentes 1946. Pünkösöd

Fecskék a porban: *Környei Eleknek a fecskéim.* / Szentes 1946 Pünkösöd. / Hegyi István.

A három kötet egybetartozik, nyilvánvaló, hogy az első kötetbe írott dedikáció címzettje azonos a másik kettőével.

Környei Elek (Selmecbánya, 1905 – Budapest, 1982): költő, író, újságíró volt. A két világháború között a felvidéki magyar irodalmi élet egyik szervezője; Komáromban és Pozsonyban dolgozott újságíróként, szerkesztőként. 1945-től Magyarországra költözött, és Budapesten élt. Előbb a Kis Újságnál dolgozott, majd az MTI székesfehérvári szerkesztőségének munkatársa lett 1966-os nyugdíjazásáig. Első verseskötete 1929-ben jelent meg (*Négy szem között*), melyeket továbbiak követtek, írt drámákat, esszéket, visszaemlékezéseket.

A Csongrád megyei Hegyi és a felvidéki Környei pályájának kereszteződése pontosan meghatározható. Környei a Kis Újság újságírójaként 1946 júniusában Szentesen járt, hogy riportot írjon a jobb sorsra érdemes városról. A „Szentes, június” keltezésű fél kolumnás írása a lap június 14-i számában jelent meg, és a helyi irodalmi életről is szól benne: „Szentes kulturális fejlődéséhez adva vannak a lehetőségek. [...] Viszont irodalmi társaság egy se működik itt. Ha egy szentesi újságíróban irodalmi ambíciók is élnek, elsősorban a szegedi Dugonics Társaság felé tekint. Ilyen írója Szentesnek Hegyi István, írásaiban Tömörkény Istvánra emlektető [! – így, de értelemszerűen: emlékeztető] népiességével.”³¹

1946-ban Pünkösöd vasárnapja június 9-re, hétfője 10-re esett. A két nap valamelyikén találkozott tehát Hegyi és Környei; erről tanúskodnak a dedikációk. A találkozás pontos körülményei nem ismertek, de tény, hogy Hegyi ekkor adott könyveiből Környeinek, aki egyedüli

²⁹ R. Nagy András: *Adalékok Hegyi István életrajzához.*

³⁰ PIM B 28.003, B 28.268 és PIM C 8.998.

³¹ Környei Elek: *Fények és árnyak Szentesen, amelyek mégis megrendíthetetlen magyar életakaratról vallanak.* Kis Újság, 1946. jún. 14. 3.

íróként, és Tömörkénnyel összekapcsolva említette meg Hegyit szentesi riportjában – és ezzel elindította Hegyi irodalmi pályájának utolsó szakaszát.

Az eddig is ismert volt, hogy „Hegyi a háború után sem hagyta abba teljesen az írást, de inkább újra az újságírói pálya felé tapogatózott”,³² hiszen 1948-ban munkatársnak jelentkezett a Szegedi Friss Újsághoz, és 1947–48-ban két rövid írása is megjelent, éppen a Kis Újságban. Alkalmi publikációknál viszont jóval többről van szó.

Környei ismeretsége, aki 1946 januárjától 1949 szeptemberéig volt a Kis Újság munkatársa, újra megnyitotta Hegyinek az irodalom, a publikálás felé vezető utat. 1932-ben jelent meg utoljára írása – a *Fecskék a porban* című kötete –, ezután, jelenlegi tudásunk szerint íróként elhallgatott, és csak tizenöt év teljes szünet után állt elő újabb közleményekkel.

Ez változatlanul így van, viszont az már koránt sem mellékes, hogy Hegyi 1947-ben nem szórványos publikációkkal jelentkezett újra a nyilvánosság előtt. A Kis Újságban az eddig ismert két közlemény mellé további tizenháromat találtam, azaz összesen tizenöt írása jelent meg itt (és ez a szám a lap alaposabb átfésülésével gyarapodhat még). Ezek az irodalmi tárgyú cikkek, riportok és egy tárcanovella (*János és Mózes*) mindegyike H. I. monogrammal láttott napvilágot, leggyakrabban a lap vasárnapi számában.

1. „Én a passióbeli Krisztus vagyok.” Beszélgetés fél messzely bor mellett egy látomásos emberrel. 1947. ápr. 6. 6.
2. Az eltűnt Toldi-ereklyék nyomában. Mi volt és mi van az összedőlt Bécsi Kapu kövei alatt? – A Vár törmelékével töltik fel a Vérmezőt – Négy olajmózdony és két traktor hordja a századok emlékeit. 1947. ápr. 26. 2.
3. János és Mózes. 1947. máj. 4. 4. (tárca)
4. A Rákóczi-pipa. 1947. jún. 29. 8.
5. Régi jó világ. 1947. júl. 13. 2.
6. Petőfi az erdélyi táborban. 1947. júl. 27. 4.
7. A százéves Bartha Miklós. 1947. aug. 24. 4.
8. Akiknek sírjára nem került koszorú... Ormay ezredes és Hauk Lajos, a vidám hírlapíró. 1947. nov. 5. 4.
9. Petőfi Sándor pesti szállásai. Házmasterlakásban, sötét udvari szobában, szűk kamrában születtek legszebb költeményei. 1947. nov. 23. 10.
10. Négy tölgy között... Egy vértanú honvédtábornok életregénye. 1947. dec. 21. 2.
11. Akik előtt Kossuth levette kalapját. Diákkatonák a szabadságharcban. 1948. febr. 22. 5.
12. Falu a levegőben. 1948. ápr. 22.
13. A Riadó körül. 1949. máj. 26. 4.
14. Ahol Jókai bujdosott. 1949. jún. 29. 4.
15. A költő arca. 1949. júl. 16. 4.

A tizenöt írás jól elkülöníthetően két szakaszban jelent meg: 1947 áprilisától augusztusáig viszonylag sűrűn, de mindenképp rendszeresen jött Hegyitől írás a lapban, majd 1947 novembere és 1949 nyara között már csak esetlegesen (1948-ban pl. összesen csak kettő). Ennek több oka is lehet – pl. magánéleti, egészségügyi –, viszont nyilvánvalóan összefüggés-

³² R. Nagy András: *Adalékok Hegyi István életrajzához*.

ben azzal, hogy 1947. november 3-án kizárták a szentesi Kisgazdapártból, és tagságát majd csak 1949. február 26-án állították vissza.³³ Az pedig érthető, hogy a Kisgazdapártból kizárt író kevesebbet publikál a Kisgazdapárt lapjában; majd visszavétele után is csak ritkán. (Közben persze a Kis Újság, illetve az azt kiadó párt is változott az időszak alatt: Hegyi ottani induláskor a Kis Újságot még a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt adta ki, utolsó publikációja idején pedig már a Független Kisgazda Párt. Ezzel együtt pedig a lap irányítója is többször cserélődött: a lapot sokáig főszerkesztőként jegyző Kovács Béla 1947 februárjában lemondott, posztját sokáig nem is töltötték be: felelős szerkesztőként Antalffy Gyula vitte tovább, majd fölé helyezték Dobi Istvánt, akinek a neve főszerkesztőként először a lap 1947. június 19-i számán szerepel.) Hegyi íróként is sodródott a politikai változásokkal.

Az mindenesetre jól látszik, hogy 1947-ben visszatér író- és közlési kedve. A Kis Újságban is lehetnek még cikkei, és talán máshol is jelentek meg írásai ekkor. Lehetséges, sőt valószínű, hogy pl. a szentesi kisgazda-lapban, a Szentesi Újságban is publikált ekkor. És ezt, az írói-újságírói reaktiválódást mutatja az is, hogy amikor 1948 szeptemberében munkatársnak jelentkezik a Szegedi Friss Újsághoz, leveléhez több mellékletet is csatol: a Kis Újságban megjelent két riportját, további négy gépelt kéziratos riportját és három könyvének egy-egy példányát. Mert, mint írja: „A riportok újságírói, a könyvek pedig szépírói készségemet igazolják.”

Azaz írói identitása volt.

FÜGGELÉK

Juhász Gyula ismeretlen cikkei

Az 1896-os születésű Hegyi István volt az utolsó előtti népies író Szegeden. Őt követte sorban Jávorka Ferenc (Janicsék, 1904–1963). Róla még kevesebbet tudunk, pedig hozzávetőlegesen ugyanakkor és ugyanott jelentek meg prózakötetei, mint Hegyinek. Lengyel András így írt róla: „Debrecenben született, tízéves korától azonban Szegeden élt, s itt is végezte tanulmányait. A jogot azonban nem fejezte be, mint félbemaradt egzisztencia a szegedi vegyesdandár parancsnokságon kapott kisebb állást. Ő is Koroknay jóvoltából jutott kötethez; 1925-ben *Családbomlás*, 1926-ban *Életöklözöttek*, 1930-ban *Földhántolók* címmel jelent meg könyve. (Az első kettő novellákat tartalmaz, a harmadik pedig regény.) Prózája a szegedi parasztnovella kései hajtása, az utolsó lehetőségek kiaknázója. Alakjai a városi és tanyai nincstelenek, juhászok, különféle sorsüldözöttek, akiknek élete a paraszti életrend egyhangúságában, kilátástalanságában telt el. Az ő elhallgatása is törvényszerűnek látszik.”³⁴

Hegyi második, *Szegénység* című kötetével egyszerre jelent meg a Koroknaynál Jávorka első novellagyűjteménye, a *Családbomlás*. Külső megjelenésük szinte azonos, tartalmuk is hasonló: a szegényparasztokról írnak mindketten. Még azonos számú novella is van mindkettőben: kilenc-kilenc.

³³ R. Nagy András: *Hegyi István műveinek bibliográfiája és életpályájának vázlatos áttekintése*.

³⁴ Lengyel András: *Irodalom*. In: *Szeged története 4. 1919–1944*. Szerk.: Serfőző Lajos. Somogyi Könyvtár, Szeged, 1994. 623–690. (Azon belül: 652.)

Nem véletlen, hogy a Hétfői Rendkívüli Újság 1925. december 21-én össze is hozta kettőjüket egy rövid, névalírás nélküli hírben:³⁵

Hegyi István új könyve. *Tömörkény és Homok öröke nem maradt árván, most is két erősfájú fiatal tehetség új könyvei jelentkeznek a szegedi karácsonyi könyvpiacon: Hegyi István a Szegénység-gel és Jávorka Ferenc a Családbomlás-sal. Hegyi Istvánnak ez már a második könyve, komoly ígéret a jövőre és határozott érték. Most egyelőre örömmel jelezük megjelenését és melegen ajánljuk az olvasók figyelmébe, legközelebb érdeme szerint irunk róla, valamint a másik ifju szegedi népies írónk könyvéről is.*

Érződik a cikkben, hogy névtelen szerzője közvetlenül a megjelenés előtt átírta az eredetileg leadásra szánt kéziratot: erről árulkodik a cím (amely csak Hegyiről szól), és hogy gyakorlatilag csak a *Szegénységről* írott majdani hosszabb bírálatot konferálja be. Jávorka mindössze két, érezhetően utólag betoldott félmondatban szerepel csak. Mintha a cikk írója a leadás előtt jutna hozzá Jávorka könyvéhez, és azt is bele akarta venni a rövid hírbe – de a cikket már nem akarta teljesen átírni; így maradt a címben is csak Hegyi megemlítve.

Ez látszólag csupán érdekes keletkezéstörténeti hipotézis – valójában a szerző azonosításában segít. A legegyszerűbb dolgunk akkor lenne, ha meglenne a cikk kézírata, de nincs.

Viszont tudjuk, hogy a Hegyi könyvről beharangozott bírálat megjelent: két héttel később Juhász Gyula írt róla a Hétfői Rendkívüli Újság 1926. január 4-i számában. (A cikket régóta ismerjük, szerepel a Juhász-kritikai kiadásban.) Jogos a visszakövetkeztető feltételezés, hogy akkor magát a beharangozó cikket is ugyanaz a személy írta, azaz Juhász.

Mivel azonban a decemberi rövid cikkben azt ígérte, hogy mindkét könyvről külön-külön ír majd, és Hegyi kötetéről valóban írt is, okkal gyaníthatjuk, hogy Jávorka könyvével kapcsolatban is megtartotta ígéretét.

És valóban. A Hétfői Rendkívüli Újság 1926. február 1-jei számában ott van a bírálat (–) „aláírással” a *Családbomlás*ról:³⁶

„Családbomlás”. *Jávorka Ferenc „Családbomlás” címen egy izléseken kiállított novellás könyvecskével feslett ki a meddő, ritkán termő szegedi humusból. Kilenc novella, kilenc fájdalom egy csokorban. Sok élet, földhöz vert alakok, küzködések a léttel, nehéz emberszagok, páriák, nyomorult elesettek. Csupa küzködés, fájdalmas akarás, megadás, elvonulás és bomlás. Jávorka csak fájdalmas hangokat üt meg és csak kevés színei vannak a széphez, a jóhoz. De az élet ilyen is. Jávorka Ferenc így látja az ő modern, kereső és többé kevésbé utánzó hangján. Az olvasó méla rezignációval teszi le kezéből a könyvet és hisz egy derübb életben, ami a könyvben nincs is benne, de az ablakon kívüli nyugtalan világban néha megtalálható.*

És visszatérve az első, december 21-én megjelent beharangozó cikkre és annak betoldásaira. Hegyi *Szegénység* című kötetéből – a dedikáció bizonyítja – már korábban volt Juhásznak, 1925. november 3-án adta neki az író. Jávorka könyve viszont ekkor még nem is került ki a nyomdából. Honnan tudhatott róla Juhász? Egyrészt értelemszerűen magától a szerzőtől, másrészt – és inkább ez a nyomósabb – éppen az ő december 21-i cikke előtt egy nappal, december 20-án adta hírül a *Délmagyarország*, hogy 1925 karácsonyára megjelenik Jávorka

³⁵ [Juhász Gyula:] *Hegyi István új könyve*. HRU 1925. dec. 21. 6.

³⁶ (–) [Juhász Gyula:] „*Családbomlás*”. HRU, 1926. febr. 1. 5.

Családbomlás című kötete.³⁷ Megelőlegezte neki a „bizalmat”, és a hír alapján megtette a két félmondattal betoldást a nyomdába adandó cikke.

Valamivel később, vélhetően pár nap múlva Juhász megkapta magát a kötetet is. A *Családbomlás*ba Jávorka az alábbi dedikációt írta neki:³⁸

*Dedikálom Juhász Gyulának, a nagy Pánnak, / a szegedi ugar mulhatatlan nevű költőjének
- / ismeretlenül, de nagy-nagy szeretettel. / Szegeden, 1926-ban, tél havában / Jávorka Ferenc*

Jávorka 1926 tél havában, azaz januárban küldte könyvét Juhásznak. Nem tudni, hogy a nyomda késett-e, vagy a szerző adta a megjelenés után kicsit később a könyvet, mindenesetre az bizonyos, hogy a címzett gyorsan reagált rá és írt róla. És azt sem tudjuk, hogy miért csak az első Jávorka-kötetből ismerünk Juhásznak dedikált példány. Lehet, hogy a szerző nem is adott neki a továbbiakból (mert esetleg rosszul esett neki Juhász nem éppen elragadtatott bírálata), de az is lehet, hogy Juhász kapott mindhárom kötetből, csak a másik két példány nem maradt fenn. Igazoló adat egyik vagy másik lehetőségre sincsen.

Juhász két hónappal később egy vezércikkében is együtt emlegette őket, amikor a fiatal irodalom helyzetéről írt: „ma még sokkal nehezebb és mostohább sorsa van, különösen fiatal és tehetséges szegedi íróknak, mint valaha!” Mert a régi ifjak mégis csak eltengődtek valahogy, „de ma az irodalom Isten szegénykéinek bizony nagyon keserves a sorsuk, kietlen a jelenük és bizonytalan a jövőjük. Szegény Hegyi István, szegény Jávorka Ferenc és a többiek, nem is beszélve most a kénytelen-kelletlen idegenbe szakadtakról, akik mégis csak a mi fiaink és idővel a mi dicsőségeink és vigasztalásaink lesznek, valóban igen nagyon megérdemlik és talán el is várják, hogy a tehetős és lelkes irodalombarátok, a szegedi Lorenzo Mediciek ajnározzák, támogassák, pártolják és ne hagyják el őket!”³⁹

Juhász szavai nem teljesültek be: mindkét író hivatalnokként dolgozott, és sohasem tudott íróként kiteljesülni. Jávorka – Hegyihez hasonlóan és hasonló okok miatt – a ’30-as évek elején búcsút mondott az irodalomnak, és – miképp Péter László írta róla három évtized múlva rövid nekrológjában – „csak halálhíre adta tudtunkra, hogy itt élt köztünk”.⁴⁰

³⁷ Jávorka Ferenc: *Családbomlás*. Délmagyarország, 1925. dec. 20. 14.

³⁸ PIM B 16.085. Közli: *Juhász Gyula könyvtára*, 55–56.

³⁹ Juhász Gyula: *A szegedi mecénás*. Délmagyarország, 1926. márc. 6. 1. Újraközölve: JGYÖM 7: 248–250.

⁴⁰ P. L. [Péter László]: *Jávorka Ferenc halálára*. Délmagyarország, 1963. okt. 26. 5.